

diferents cites documentals antigues que havia aplegat de cada església. I, tot seguit del tercer d'aquells volums, en donà a llum un altre més reduït i dedicat a la descripció, història i catàleg dels priors del monestir de Sant Pere de Casserres.

En 1911 començà la publicació dels quatre volums d'*El obispado de Elna*, millorant els episcopologis anteriors i donant noves dels concilis i sínodes.

Finalment, en 1917, mort ja l'autor, ha sortit el volum XXV de la col·lecció de monografies amb el títol de *Los condes de Ampurias vindicados*, que, segons sembla, devia constituir la introducció d'una obra més extensa sobre els castells i les famílies senyorials del comtat d'Empúries.

L'obra d'En Monsalvatje és, doncs, molt copiosa i feta amb veritable sentiment patriòtic, no podent ésser-li apuntat com a tara l'ús de la llengua castellana en la col·lecció de monografies històriques, ja que és ben sabut que en l'època en què la començà no estava encara gaire estès el català en aquesta mena de treballs. Altres publicacions fora de la col·lecció les féu sempre en la nostra parla, i això és prova suficient de la seva sincera amor a Catalunya. L'INSTITUT ret a la memòria del celebrat historiador la manifestació de la seva pregonada admiració i del seu respectuós afecte. — J. M. I S.

En Lluís B. Nadal

A Barcelona, després de sofrir una delicada operació quirúrgica, va morir el dia 20 d'agost de 1913. En Lluís B. Nadal i Canudas, poeta, novel·lista i historiador, nat a Vich el dia 10 d'octubre de 1857.

Ultra la seva labor periodística i la seva producció literària, que li dona un interessant relleu dintre la escola vigatana, cal esmentar la seva activitat històrica.

Va publicar, en 1904, un volum d'*Episcopologio de Vich*, continuació dels dos que havia escrit En Moncada. En el seu treball, que comprèn la època turbulenta des de 1572 a 1656, En Nadal va donar prova de les seves condicions d'investigador seriós i d'expositor imparcial dels fets històrics.

En 1907 fou triat per la Junta dels «Estudis Universitaris Catalans» per ocupar la càtedra d'Història de Catalunya d'aquesta entitat, de la vida de la qual En Nadal, en els seus darrers anys, s'en cuidà també principalment, essent el fundador i director de la revista que du el mateix títol d'*Estudis Universitaris Catalans*. Perquè En Nadal, a més a més d'ésser un excel·lent home de lletres, havia demostrat les seves qualitats d'organitzador, raó per la qual la Junta dels Jocs Florals de Barcelona i la de l'Orfeó Català el cridaren a formar-ne part.

En Nadal es distingí sempre pel seu catalanisme, per la seva religiositat i per la fermesa del seu caràcter, agermanada però amb un tracte afable i amb una gran bondat de sentiments.—F. V. T.

Emili Morera i Llauredó

Era D. Emili Morera un enamorat de Tarragona. Havia nascut en aquesta ciutat, el dia 31 de desembre de 1846 i hi va viure continuament fins la seva mort, als 71 anys, el 10 de febrer de 1918. A Tarragona havia estudiat el batxillerat i uns cursos al Seminari, després es llicencià en Dret i Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, fent els estudis de doctorat en 1873. Aquest viure seu, limitat sempre al clos de la ciutat, sense tenir els llibres indispensables, ni conèixer els grans arxius, ni relacionar-se amb els que en altres bandes seguien els mateixos camins d'investigació i d'estudi, es fa sentir d'una manera considerable en la seva obra, bastida quasi exclusivament amb els elements d'informació que podia trobar a Tarragona i influïda sovint d'un esperit provincial. Ell tenia no obstant unes positives qualitats de capacitat i de treball i la seva bibliografia haurà d'ésser tinguda en compte pels estudiosos de la Catalunya medieval. La seva formació, influïda clarament per l'adoctrinament de l'Herrández Sanahuja, el portava a treballar el camp de l'arqueologia tarragonina, mes la seva vocació l'inclinà a la investigació històrica, sense deixar mai del tot l'estudi dels monuments romans, testimonis gloriosos de la magnificència de la vella ciutat que tant estimava. En sistematitzar i posar en valor els documents dels arxius i biblioteques de Tarragona ha fet un positiu servei a la història de Catalunya. Les principals obres que publicà son les següents: *Compendio de la Historia de España* (1891). *Historia de Tarragona desde los tiempos más remotos hasta la época de la restauración cristiana* (1892). Es el primer volum, únic publicat,

de l'obra que va deixar inèdita D. Bonaventura Hernández Sanahuja i que En Morera va completar. *Tarragona antigua y moderna* (1894). *Tarragona Cristiana* (dos vols. 1898-1901). El tercer volum és encara inèdit. *Memoria o descripció histórico-artística de la Santa Iglesia Catedral de Tarragona* (1904). Vol. de *Tarragona* dins la sèrie *Geografía general de Cataluña* (1909). *El puerto de Tarragona* (1910). Ens cal encara esmentar la sèrie considerable d'estudis publicats en el *Boletín Arqueológico de Tarragona* que ell havia fundat en 1901. — F. M.

Josep Fiter i Inglès

Nascut l'any 1857, es significà aviat per l'afany de conèixer directament els monuments antics de Catalunya, essent tota la vida fidel a aquesta primera direcció de l'esperit. Joveníssim encara, fundava a Barcelona, sa pàtria, una petita revista il·lustrada, *La Bandera Catalana*, on anotava les característiques dels vells casals de la ciutat. En 1876 era constituïda al voltant d'En Fiter, que no havia complert els vint anys, la primera manifestació corporativa de l'excursionisme català, donant naixença a l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, en les tasques de la qual, així com després en les de l'Associació d'Excursions Catalana, fou col·laborador infadigable, donant conferències, organitzant itineraris i publicant petites monografies descriptives i històriques. Cal remarcar *Expulsión de los Judios de Barcelona* (1876); *Reseña histórica del Santuario de Nuestra Señora de la Bonanova* (1882); *Las cercanías de Barcelona*; *Memorias sobre el templo de Hércules*. Havia tingut el propòsit d'escriure un Diccionari biogràfic de catalans i aragonesos il·lustres, que l'ocupà llargament en la reunió de notícies sens que arribés a tenir efectivitat. Morí En Fiter el dia 16 de juny de 1915. — A. D.

Enric Arderiu i Valls

Nasqué a Linyola el 25 de novembre de 1868. Havent cursat la llicenciatura de Filosofia i Lletres, va ingressar per oposició, en 1894, al servei dels Arxius i Biblioteques de l'Estat, tenint al seu càrrec la Biblioteca provincial i l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda de Lleyda.

Era un fervent lleydatà i un catalanista convençut, que sofrí el càstig injust d'ésser tret de la seva ciutat i destinat durant algun temps al servei de les Biblioteques de Huelva i de Madrid, per causa del seu ferm patriotisme. Durant la temporada que tingué d'estar a la Biblioteca Nacional de Madrid, aprofità els moments lliures per recercar en ella i en l'Arxiu Històric Nacional notícies referents a Lleyda. Llavors va publicar a la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* (l'any 1904), una notícia detallada sobre *Un códice de Lérida. Llibre de notes antigues per memoria*, amb dades curioses per l'història del municipi lleydatà; llavors, també, va recullir els materials per al seu interessant estudi respecte *Lo siti de Lleyda pel duc d'Orleans*, que publicà més tard en el *Butlletí del Centre Excursionista de Lleyda* (any 1910), treball molt complet fet amb bon mètode i claretat, en el qual és posada a contribució la bibliografia moderna sobre la guerra de Successió i hi són aprofitats no sols els documents de l'Arxiu de Madrid, sinó també altres que l'autor va recullir als Arxius Municipal de Barcelona i Capítular de Lleyda. Els volums publicats de dit *Butlletí* contenen altres diversos treballs de l'Arderiu: ressenyes d'excursions a Verdú (any 1908) i a Castelló de Farfanya (any 1909), amb dades històriques interessants d'aquestes localitats; extrets de documents per la història de Lleyda; la monografia sobre *Lo canonge poeta de Guissona* (En Geroni Ferrer, que visqué en la primera meitat del segle XVIII); el notable treball de bibliografia ceriverina *Relación de las obras impresas en Cervera*; la transcripció del curiós tractat mèdic *Regiment de preservació a epidemia o pestilencia e mortaldats. Epístola de Mestre Jacme d'Agramont als honrats e discrets senyors pahers e conseyll de la ciutat de Lleyda*, trobat per ell en un manuscrit de l'Arxiu parroquial de Verdú; recensions bibliogràfiques, notes de revistes, etc. L'Arderiu era l'ànima d'aquest *Butlletí* i un dels més entusiastes socis del Centre Excursionista, del qual en 1908 n'ocupà la Presidència. Havia estat director del periòdic «La Renaixensa» de Barcelona; després a Lleyda publicà «La Comarca de Lleyda», fundà l'«Associació Cultural Catalanista» i darrerament fou l'inspirador del setmanari «Catalunya». Va dedicar-se també a la ensenyança, havent dirigit un col·legi i essent un Mestre de vàlua i molt estimat. Entre la seva labor de bibliotecari i amb molta il·lusió havia preparat una bibliografia lleydatana, que ha restat inèdita.